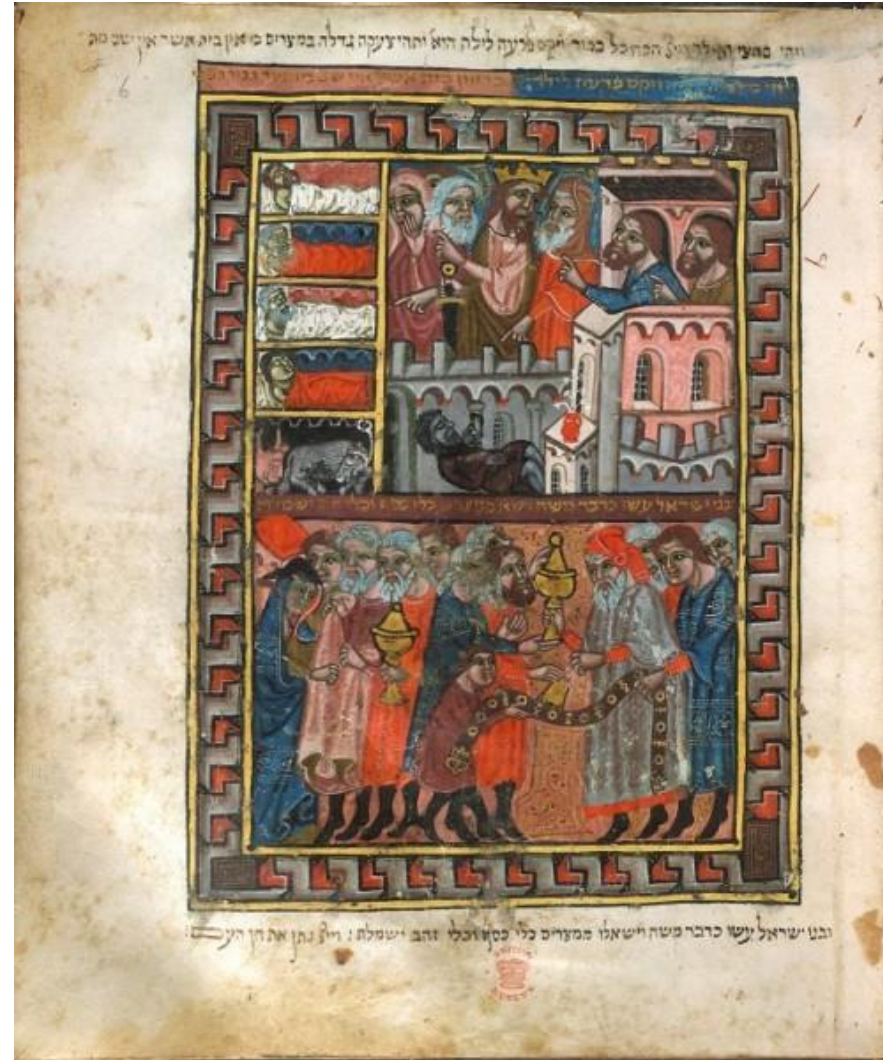

Despoiling Egypt – Artwork

"Golden Haggadah"

"Brother Haggadah"

Despoiling Egypt in Art

Introduction

The two images shown here depict the Biblical episode of despoiling the Egyptians mentioned in Shemot 3:22, 11:2 and 12:35–36 – see [Reparations and Despoiling Egypt](#). Both are from 14th century Catalanian illuminated Haggadot, one known as the Golden Haggadah^[1] and the other as the Brother Haggadah.^[2] Neither artist's identity is known, and it is also uncertain whether they were Jewish or Christian.^[3] In both paintings, the despoiling is depicted in the bottom half of a dual-pane image, with the top half of the panel portraying one of the plagues. The juxtaposition suggests a connection between the two scenes. The artists, though, differ in their choice of plague and hence in their interpretation of the entire episode, reading the nature, timing, and motivation of the transfer of wealth in very different ways.

Contrasting Images

The Golden Haggadah

The image is divided horizontally into two connected scenes. The top half focuses exclusively on the Egyptians as they grope in the dark during the Plague of Darkness. Paroh sits to the left, disoriented, supporting himself on the picture's panel. To his right, other Egyptians are depicted in a variety of poses, all equally helpless. The bottom half of the image turns to the actions of the Israelites during the same time period as they loot precious possessions from their unknowing neighbors. One carries away an entire box while two others reach to take golden chalices. A fourth figure looks on as he grasps his own treasure to his chest.^[4]

The Brother Haggadah

Here, too, the picture is divided into two halves, but with the top half depicting the Plague of the Firstborns rather than the Plague of Darkness. On the right, two figures (presumably Moshe and Aharon) are pointing, perhaps warning of the plague to come. In the middle, a distraught Paroh speaks to his courtiers, a dead body in a dungeon visible underneath them.^[5] The left side of the image is lined with corpses, the upper four are human and the fifth is that of an animal. The bottom pane moves to the next episode in the Biblical text, the transfer of the articles of gold, silver and clothing.^[6]

Relationship to the Biblical Text

The artists' choices reflect certain ambiguities in the Biblical text and different possible interpretive stances:

Timing of the Episode

The Golden Haggadah sets our scene during the Plague of Darkness,^[7] while the Brother Haggadah^[8] places it after the final Plague of the Firstborns. In the Biblical account, the timing of the story is ambiguous, as the episode is spoken of both in Shemot 11 after the Plague of Darkness and again in Shemot 12 immediately prior to the Exodus – see [Reparations and Despoiling Egypt](#) for the dispute among the commentators.

Despoliation, Loans, or Gifts?

The Golden Haggadah uniquely^[9] portrays the Israelites as exploiting their masters' helplessness during the Plague of Darkness and stealing from the Egyptians. The Golden Haggadah thus completely inverts the Midrashic theme which highlights the Israelites' honesty in not looting the Egyptians' homes during the Plague of Darkness.^[10] In contrast, the Brother Haggadah depicts a knowing exchange, where it appears that the articles are being given very willingly.

The respective captions capture the difference between the Haggadot's understandings of the episode. The Golden Haggadah selects the words "וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם" even though this does not match its chronological ordering of the events,^[11] because these words are the most apt description of its perspective. However, the Brother Haggadah instead opts for the more positive account of "וְהָיָה נֶתֶן אֶת חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם".^[12] This, of course, raises the question of both the meaning of and relationship between these two phrases in the Biblical text itself. Did the nation deceive the Egyptians or was this a friendly transaction? Why were the Egyptians willing to give of their possessions anyway? Was this related to the deaths of firstborns and a desire to hasten the Israelite departure? For an in depth analysis, see [Reparations and Despoiling Egypt](#).

Identity of the Objects

B. Narkiss^[13] identifies the looted objects depicted in the Golden Haggadah as Christian liturgical vessels, a chalice and a ciborium.^[14] This choice relates to an unknown in the Shemot narrative. What exactly were the "gold and silver vessels" and for what purpose were they given? Were they ritual objects loaned to the Israelites for their three day holiday to worship Hashem^[15] or even the golden and silver Egyptian idols themselves?^[16] Or, were they perhaps simply cooking and eating utensils loaned for the journey,^[17] or, alternatively, valuables given as reparations for years of unpaid wages?^[18]

"וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׂפָטִים"

Interestingly, an allusion to this idea may perhaps be found in both Haggadot. The portrayal of the looted vessels as liturgical objects in the Golden Haggadah may relate to the notion that through the Exodus, Hashem emerged as the victor in His battle with the powerless Egyptian gods. In the Brother Haggadah, this idea is perhaps embodied in the dead animal which appears under the column of human corpses. This is perhaps meant to represent the death of the Egyptian consecrated animals which they worshipped as gods.^[19]

[1] This Haggadah is in the British Museum, and many of its folios can be viewed [online](#). It received its name due to the extravagant use of gold-leaf in its pages of miniatures. Its Sister Haggadah (the name was coined by Bezalel Narkiss because of its similarity to the Golden Haggadah) is also located in the British Museum and pages from it can be accessed [online](#).

[2] This Haggadah is also in the British Museum, and many of its folios can be viewed [online](#). It was so named by Bezalel Narkiss due to its similarity in both iconography and style to the [Rylands Haggadah](#)).

[3] In both Haggadot there are many allusions to Midrashic motifs, but see below that the depiction of the despoiling of Egypt in the Golden Haggadah (as well as in its Sister Haggadah) does not cast the Jews in a favorable light. It should be noted that in the Brother Haggadah (and similarly in the Rylands Haggadah) Hebrew Biblical verses are contained within the artwork itself.

[4] Interestingly, though depicted in different panes, both the Egyptians and Israelites are clothed in the same reds and blues and are distinguishable only by the length of their tunics.

[5] This matches the scope of the plague described in Shemot 12:29: "מִכֹּר פְּרָעָה הַיֵּשֶׁב עַל כְּסָאוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׂבִי אֲשֶׁר-מִבְּיַת הַבּוֹר וְכֹל בְּהֵמָה בְּהֵמָה". The prisoner's chains are more clearly visible in the parallel image in the Rylands Haggadah.

[6] Interestingly, though, there is no hint of mourning or anger over the recent deaths displayed in the top pane. The faces of the figures hold no enmity; if anything the hint of a smile is apparent on some. The artist has also blurred the lines between Egyptians and Israelites, so that one can hardly tell who is giving and who is receiving.

[7] In the Golden Haggadah (and its Sister Haggadah), the Plague of the Firstborns is depicted only in the subsequent frame.

[8] Similar to the Rylands Haggadah.

[9] The Sister Haggadah also appears to depict the Israelites making off with Egyptian valuables during the Plague of Darkness. However, its placement of the Egyptians and Israelites side by side leaves some room for ambiguity as to whether the Egyptians were aware of the Israelites' presence and had granted them permission.

[10] See R. Yosi HaGelili in Mekhilta DeRabbi Yishmael Bo 13 who says that the honesty of the Israelites during the plague is what led the Egyptians to give willingly afterwards, and see R. Hirsch on Shemot 11:2-3 who develops this theme. Shemot Rabbah 14:3 has the Egyptians giving more reluctantly, with the Israelites discovering the locations of all of the Egyptians' valuables when they entered their homes during the Plague of Darkness, but it too emphasizes that the Israelites took nothing and that the Egyptians admired their honesty. In contrast, the Golden Haggadah presents the Israelites as outright thieves. It seems odd that a Jewish artist would have chosen to cast the Israelites in such a negative light, and this may be an indication of Christian influence on the artwork. See also below for the opposite suggestion of Julie Harris. Fascinatingly, however, the Golden Haggadah's portrayal does match at least one Jewish source. See the

[Lekach Tov](#) who states explicitly in two different passages that the Israelites actually made off with the Egyptians' hidden valuables during the Plague of Darkness. The second passage is missing in two manuscripts (see S. Buber's footnote to the Lekach Tov and R. Kasher's footnote in Torah Sheleimah Shemot 10:23:71), leading R. Kasher to suggest that it was a rogue addition. However, the consistency between the passages may point in the opposite direction, namely that its absence in some textual witnesses is due to Jewish self-censorship.

[11] The phrase "וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם" (12:36) appears only after the Plague of the Firstborn, while according to the Golden Haggadah's ordering of the scenes, the despoiling occurred before this final plague.

[12] It should be noted that the illustrator himself only writes "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְדָבָר מִשֵּׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כֶּלִי כֶסֶף וְכֶלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְהָ' נָתַן אֶת חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם". Interestingly, the parallel scene in the Rylands Haggadah reproduces the complete verse "וְהָ' נָתַן אֶת חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאֲלוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם" in both the artwork and the caption.

[13] See The Golden Haggadah, (Rohnert Park, California, 1997): 46.

[14] A ciborium is a covered container used for storing the Eucharistic hosts, i.e. the equivalent for bread of the chalice for wine. Cf. the 1st century Roman historian Pompeius Trogus (the original work is not extant but is summarized in Justin's Epitome – see 36:2) who writes that Moshe "carried off by stealth the sacred utensils of the Egyptians."

[15] See [Reparations and Despoiling Egypt](#) for Rashbam Shemot 3:22 who proposes that the Egyptians gave gifts of jewelry and clothing so the nation would have what to wear when they sacrificed.

[16] Cf. the Mekhilta DeRabbi Yishmael Bo 13 which interprets the despoiling as the Egyptian idols first melting down and then being taken. See [Reparations and Despoiling Egypt](#).

[17] As per Artapanus and R. Yosef Bekhor Shor – see [Reparations and Despoiling Egypt](#). Cf. Veronese, in his [engraving](#), who has the Israelites carrying more mundane articles, including pots and pans.

[18] See Julie Harris, "[Polemical Images in the Golden Haggadah](#)," *Medieval Encounters*, 8 (2002): 105–122, who suggests that by associating the vessels with contemporary Christian objects, the Golden Haggadah's artist is identifying his Christian neighbors with the oppressive Egyptians. [She also notes that a folio later, the pursuing Egyptians are dressed as contemporary Spanish knights.] According to her reconstruction, the Haggadah was created in a period when tensions between Jewish money lenders and their Christian borrowers were running high. As trade was denied to the Jewish community and loans went unpaid, many Jews saw themselves as similar to their ancestors, looking to take back what was rightfully owed to them.

[19] See Shemot 12:12 where the affliction of the gods accompanies the death of the firstborns: "וְהָיְתִי כֹל בְּכוֹרֵי וּבְאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכֹל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים". Alternatively, the dead animal is simply the artist's depiction of the extent of the plague, "from man to beast."

Despoiling Egypt in Art

Sources

BIBLICAL TEXTS

שמות ג': י"ח-כ"ב

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וּבָאתָ אֵתָהּ וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמְרָתָם אֵלָיו ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרָיִים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נִלְכָּה נָא דָרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָר וְנִזְבַּחָה לָהּ אֱלֹהֵינוּ. (יט) וְאָנֹכִי יִדְעֵתִי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֶךְ וְלֹא בִּיד חֲזָקָה. (כ) וְשָׁלַחְתִּי אֶת יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרָי כִּן יִשְׁלַח אֶתְכֶם. (כא) וְנִתַּתִּי אֶת חוֹ הָעַם הַזֶּה בְּעֵינַי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם. (כב) וְשָׂאַלְהָ אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וּשְׁמֹלֹת וּשְׂמֹתָם עַל בְּנֵיכֶם וְעַל בָּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרַיִם.

שמות י"א: ב'-ג'

(ב) דָּבַר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעוּתָהּ כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב. (ג) וַיִּתֵּן ה' אֶת חוֹ הָעָם בְּעֵינַי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מִשָּׁה גְדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינַי עֲבָדֵי פְרַעֲה וּבְעֵינַי הָעָם.

שמות י"ב: ל"ה-ל"ו

(לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּדְּבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וּשְׁמֹלֹת. (לו) וְה' נָתַן אֶת חוֹ הָעָם בְּעֵינַי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם.

תהלים ק"ה: ל"ז-ל"ח

(לז) וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטֵי כּוֹשֵׁל. (לח) שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצִאתָם כִּי נָפַל פְּחָדָם עֲלֵיהֶם.

CLASSICAL TEXTS

מכילתא בא פסחא י"ג

וה' נתן את חן העם וגו' וישאילום כמשמעו לא הספיק לומר השאילני עד שהוא מוציא ונותן לו דברי ר' ישמעאל. ר' יוסי הגלילי אומר האמינו במ משלשת ימי האפילה שהיו אומרים מה אם בשעה שהיינו באפילה והם באורה לא נחשדו ועכשיו הן נחשדין. ר' אליעזר בן יעקב אומר רוח הקדש שרתה עליהם והיה אומר לו השאילני כלך המונח במקום פלוני והלא מוציא ונותן לו ואין חן אלא רוח הקדש שני ושפכתי על בית דוד רוח חן וגו' (זכריה יב י). ר' נתן אומר אין צריך לומר וישאילום אלא מה שלא שאלו היו משאילים אותם היה אומר לו תן לי חפץ פלוני והיה אומר לו טול לך ואחר כיוצא בו.

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שמות י"ב: ל"ו

ויי [נתן א]ת חן העם [בעיני מצ' מה הוא [החן הזה ויין] [נתן את חן העם] [בעיני מצ' מל]מד ששלשת ימים הין [מצריים] שרויין באפל[ה וי]שראל [מקרקר]ין בבתיהם ולא נחשד [אחד] מהן אפילו על הצינ[ורה והיו מצ' דנ]ין קל וחומר [בעצמן ואומרין] אמתי ראויין אלו ליט[ול כשאנו שרויין באורה או כשהיננו] שרויין באפילה כשנטלו [לעצמן או כשאנו נותנין להן] ד"א את חן העם מלמד ששרת עליהן רוח הק' וכאן הוא אומ' ושפכתי על בית דויד ועל יושבי ירושלם וגו' (זכ' יב י) אין דומה האמור לו השאילני נוניא והוא אומ' אין לי השאילני סקולת סקוטלא והוא אומ' אין לי לאומר לו השאילני נוניא שבמקום פלוני השאילני סקוטלא שבמקום פלוני. וישאילום ר' אומ' כשהיו ישר' במצ' מה נאמ' בהן ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה (שמי' ג כב) מלמד שהיו גרין עמהן כשבטלו מן השעבוד מה נאמ' בהן וישאלו איש מאת רעהו <ו> (שם יא ב) מלמד שהיו רעים להם כשנגאלו מן השיעבוד מה נאמ' בהן וישאילום מה שהשאילום לא הגיעום והיו משאילין אותן בעל כורחן מלמד שהיו יראין מהן כבני אדם שיריאין מן קוניהן ומפני שהיו אומ' למחר יהו אומ' העו' רואין אותן במדבר ויאמרו ראו כמה עשירים הן עבדיהם של מצ' ומנין אתה אומר שלא היה כל אחד ואחד מישי' שלא היה יכול להעמיד אהל מועד וכל כליו וכל קרסיו קרשיו בריחיו עמודיו ואדניו ת"ל מאת כל איש אשר ידבנו לבו (שמי' כה ב) אין לך כל אחד ואחד מישי' שאין יכול לעשות כל מה שאמרתי לך יכול (לא) היה בהן אחד שלא נטל ת"ל ויוציאם בכסף וזהב וגו' (תה' קה לז) ואי זה הוא כושל כדוד שנא' והיה הנכשל בהם וגו' (זכ' יב ח) יכול משה ואהרן <ש>היו עסוקין במצוה לא נטלו מביזת מצ' ת"ל לו והיה כי תלכו לא תלכו ריקם (שמי' ג כא). איפשר משה ואהרן שהיו עוברין על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ת"ל גם [ה]איש משה וגו' (שם יא ג) וינצלו את מצר' ע[שאוה כמצול]ה זו שאין בה דגים [ד"א] עשאוה כמצודה זו שאין בה [דגן למה] משביח הכתי' ביזת ים [יותר מביזת] מצ' [אלא מה] שבבת[ים] [נטלו ב]מצ' ומה שהיה בתיסוורא[ות נטלו] על הין[ם שכך דרכם] [של מלכ]ים בשעה שיוציאין למלח[מה מוציאין כל כ]ספן וזהבן עמהן [כדי שלא להמריד אחרים תחתיהן וכן הוא] אומ' כנפי יונה נחפה [בכסף זו ביזת מצרים ואברותיה בירקרק] חרוץ זו ביזת הים. תורי זהב נעשה לך (שה"ש א יא) זו ביזת ים עם נקדות הכסף זו ביזת מצ' ותרבי ותגדלי (יחז' טז ז) זו ביזת מצ' ותבואי בעדי עדים <זו בזת הים> כפולה ומכופלת בזה שבזו על הים.

שמות רבה י"ד: ג'

ובג' ימי אפלה נתן הקדוש ברוך הוא חן העם בעיני מצרים והשאילום שהיה ישראל נכנס לתוך בתיהן של מצרים והיו רואין בהן כלי כסף וכלי זהב ושמלות, אם היו אומרים אין לנו להשאיל לכם היו ישראל אומרים להן הרי הוא במקום פלוני, באותה שעה היו המצריים אומרים אם היו אלו רוצים לשקר בנו היו נוטלין אותן בימי החשך ולא היינו מרגישין שהרי ראו אותן כבר אחר שלא נגעו חוץ מדעתנו כמו כן לא יחזיקו והיו משאילין להן, לקיים מה שנאמר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, הה"ד ולכל בני ישראל היה אור וגו', בארץ גושן לא נאמר אלא במושבותם שכל מקום שהיה יהודי נכנס היה אור נכנס ומאיר לו מה שבחביות ובתיבות ובמטמוניות, ועליהם נאמר (תהלים קיט) נר לרגלי דבריך וגו'.

MEDIEVAL TEXTS

לקח טוב י': כ"ג

ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. והיו ישראל נכנסין בבתיהן ונוטלין כל מה שהיו למצריים ואין מרגישיין.

לקח טוב שמות י"א: ב'

דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה בבקשה ממך לך אמור להם לישראל, וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, וכי מצרים ריעיהם של ישראל היו, שהכתוב אומר איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, אלא מלמד שאחרי המכות נהיו המצריים כריעים וכאוהבים לישראל, כדי להשאיל להם כליהם, וישראל היה אומר לו למצרי ריעי ואהובי השאילני כלי זה, או מלבוש זה, כלי כסף וכלי זהב זה, ולא היה לו למצרי פנים למונעו ממנו, שנאמר ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים (שמות יא ג), לקיים מה שנא' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. ואם תאמר והלא בשלשה ימי אפלה לקחו כל אשר להם? תשובתך: בשלשה ימי אפלה לקחו המטמוניות ולא הרגישו המצריים, ומה שהיה להם בבתיים השאילום.

שכל טוב שמות י"א: ב'

איש מאת רעהו. וכי מצריים ריעיהם של ישראל היו, אלא מלמד שאחרי המכות נתחרטו על רעתם, ונהיו לישראל כריעים ואוהבים. ולא היו מונעין מהם כלום.

MODERN TEXTS

רש"י הירש שמות י"א: ב'-ג'

דבר נא. אין "נא" אלא במקום שצפויה התנגדות של השני, כדוגמת "אמרי-נא" (בראשית יב, יג ועיי' פ"י שם) ועוד. זה עתה הוכיח העם את יושרו המוסרי בצורה מזהירה. במשך שלושה ימים היו נוגשיהם, אסורים באזיקי עיוורון, מוסגרים לידיהם חסרי אונים. שלושה ימים נחשפו אוצרותיהם בדירותיהם, ושום יהודי לא ניצל הזדמנות זו לעשות בהם נקם, ולו תהא רק נקמת לעג וקלס; במאומה לא נגעו, מאדם ועד שרוך נעל. ביקש ה' כי גדלות מוסרית זו, שנגלתה למצרים ברגע בו הוחזר להם מאור עיניהם, ובו מצאו את כל אשר להם ללא פגע, גדלות זו תגבר סוף סוף על סלידת המצרים מפני העברים. והיא אשר הרימה קרנו של האיש משה בעיני המצרים - יותר משעשו זאת הניסים אשר חולל. ושמה משה והעם התקוממו בלבם לרעיון להעמיד בסכנת-מה נצחון מוסרי זה על-ידי בקשות כאלה. אולם רצון ה' היה לבלי תת לעמו לצאת ריקם. הלא כל הדורות, שנימקו בעבדותם, לא היו מסוגלים לרכוש לעצמם אף מעט מן המעט. אבן יסוד ראשונה לשגשוג עמו תירכש ותקודש מתוך עצם ההכרה בגדלותו המוסרית מצד אלה שביזוהו עד כה. לכן: "נא". וזמנם היה דחוק. רק שתיים - עשרה שעות הפרידו בינם לבין צוהרי היום הבא. לכן: דבר - נא באזני העם, שדלם בדברים, הניעם לצעד זה. ובעוד משה ניצב בפני פרעה, וברגע בו איים פרעה על משה להורגו נפש, הנה כבר התכונן העם ליציאתו. והוא והם חגגו בחוצות את נצחונם העצום על אדוניהם ונוגשיהם, אשר נמלכו עתה בלבם לכפר, ולו במעט, על העבר על-ידי נדיבות - מתוך - הוקרה זו. משמעותה המוסרית הנעלה של הבטחת "ואחרי-כן יצאו ברכש גדול" (בראשית טו, יד), ניתן ללמדה מאופן קיומה.